PROBLEME FINANCIAR-BANCARE ACTUALE: ESENȚĂ ȘI CĂI POSIBILE DE SOLUȚIONARE

Mihai PATRAȘ,
prof. univ., dr., USM

ABSTRACT. În materialul de față sunt expuse câteva dintre cele mai stringente probleme din domeniu financiar-bancar existente în timpul de față (sfârșitul sec. XX – primele două decenii ale sec. XXI) în Republica Moldova/ RM. De fiecare dată autorul expune și modalități concrete privind posibila soluționare a acestora. Consecutivitatea expunerii lor (a esenței problemelor) nu coincide în mod obligatoriu cu importanța lor.

In the present paper are exposed some of the most pressing problems in the financial-banking field existing in the present (end of XXth century - first two decades of the XXI century) in the Republic of Moldova. Every time the author proposes also the possible practical ways to solve them. The sequence of exposure of the problems does not necessarily coincide with their importance.

CUVINTE CHEIE: probleme financiare, probleme bancare, deficit bugetar, legislație economică, devalorizare a monedei, balanță comercială, balanță de plăți ș.a.

KEYWORDS: financial problems, banking problems, budget deficit, economic legislation, currency devaluation, trade balance, balance of payments etc.

Potrivit legislației bugetare în vigoare, Guvernul RM în fiecare an elaborează proiectul de buget public național și după aprobarea lui în organul executiv este obligat în termen util să-l prezinte în Parlament spre adoptare (până la 5 decembrie). Neprezentarea în timp util a bugetului echivalează (ar trebui să echivaleze) cu demisia Guvernului, fiindcă aceasta conduce la neadoptarea lui în termenii prevăzuți de către organul legislativ suprem. O atare sancțiune rezultă din importanța **Legii bugetului**, ca principal act normativ, adoptat anual de către Parlament. În cele expuse există o logică economico-juridică, dar și politică, care se respectă cu strictețe în toate țările care se respectă. Analiza factologiei din R.Moldova ne arată, că în ultimii ani norma în cauză brutal se ignorează. De ex., bugetul de stat pentru a.2016 a fost discutat de Guvern abia în luna mai 2016 (!), pentru ca să fie aprobat de către Parlament în iunie (adică cu o întârziere de 6 luni). Cel ce nu apreciază ori nu înțelege importanța bugetului public (document ce inspiră stabilitate, previzibilitate, credibilitate etc. internă și externă) ar putea „replica", fiindcă dacă bugetul nu se adoptă în timp util sau în genere nu se adoptă (de ex., în 2014 pentru 2015 sub pretextul, că acesta/ bugetul ar fi putut avea conotații politice în legătură cu alegerile parlamentare din noiembrie 2014), atunci finanțarea lunară a cheltuielilor publice pentru perioada respectivă va avea loc în proporție de 1/12 din volumul cheltuielilor respective din anul bugetar premergător. Formal așa-i. Însă neadoptarea în timp util a bugetului statului este un caz extrem de grav. Aceasta nu reprezintă doar o problemă internă a țării, ci și una externă și afectează relațiile cu organismele internaționale (FMI etc., precum și cu diferite state), cu posibili investitori și/sau creditori externi, respectiv inspiră neîncredere față de autorități, conduce la nesoluționarea diferitor probleme, fapt care ulterior are repercusiuni negative asupra situației și perspectivei economice, financiare, valutare, demografice etc. Consider că neprezentarea sau neadoptarea bugetului în timp util ține nu doar de către organul executiv suprem, dar și de însuși parlament, organul care numește guvernul. O soluție posibilă de prevenire a unor atare situații ar fi ridicarea calității profesionale și a responsabilității membrilor Parlamentului prin modificarea legislației respective electorale (Codului electoral). Avem în vedere trecerea sau revenirea la organizarea alegerilor parlamentare pe circumscripții uninominale în baza unui concurs direct și transparent între concurenți, față de care urmează a fi stabilite cerințe calificaționale și morale (studii superioare, experiență recunoscută de muncă, abilități analitice și lingvistice, adică cu cunoașterea unei limbi europene, evident, alături de cea română etc.). Aceasta ar permite selectarea celor mai capabili pretendenți să reprezinte alegătorii în locul actualilor „subalterni" ai a.n. lideri de partid.

O altă problemă majoră financiară reprezintă deficitul cronic bugetar. Mai jos vom analiza câteva dintre cauzele deficitului bugetar (anual).

După cum se știe, depășirea mărimii cheltuielilor asupra veniturilor bugetare reprezintă deficitul. Într-o anumită limită (până la 3% din mărimea PIB-ului) acesta nu-i „periculos". „Apologeții" (potențiali) deficitului ar putea afirma că multe state, inclusiv dezvoltate, pot avea sau chiar au bugete deficitare. Acestora le răspundem clar: una-i deficitul bugetar (și în anumite limite de timp și de volum) al unei țări dezvoltate și cu totul alta e deficitul într-o țară în curs de dezvoltare. În calitate de explicație generală a acestor două situații ar putea servi soluționarea unor probleme majore (în cele dezvoltate) și, pe de altă parte, ar fi incapacitatea autorităților unor state mai tinere de a colecta cât mai complet impozitele, corupția excesivă, efectuarea unor finanțări nejudicioase (cu sustragere masivă de fonduri publice) etc. Așadar, cauzele principale ale deficitului bugetar sunt (ordinea expusă nu coincide obligatoriu cu importanța factorilor respectivi):

a). Eficiența redusă a utilizării banilor publici (bugetul public și local, inclusiv a împrumuturilor publice precedente și actuale). Cu regret, putem prezenta mai multe exemple negative în acest sens. Din cauza lipsei de spațiu vom expune doar câteva dintre acestea. În legatură cu numirea (în 2016) președintelui nou al Curții de Conturi a RM au fost date publicității informații utile despre modul utilizării surselor bugetare [3]. Potrivit fostului președinte al Curții, anual până la 25% din resursele bugetului sunt irosiți (cca. 7-8 mld. lei, sau cca. 400 mln. dol.). Aceleași cifre au fost comunicate și în noiembrie-decembrie 2015 aferente acelui an. În primul rând este vorba despre scutiri nejudicioase enorme de impozite (inclusiv Terminalul Giurgiulești, una dintre cele mai mari și performante întreprinderi) de câteva sute mil. lei.

b). O altă cauză a deficitului bugetar reprezintă a.n. manageri de lux ai statului [4, pp. 6, 10,]. Potrivit studiului publicat în ziarul menționat în cele cca. 50 de întreprinderi de stat, monitorizate de Centrul de investigații jurnalistice împreună cu Transparency International Moldova, managerii au salarii ce de 10-15 ori depășesc media pe economie și de 5-7 ori mai mare, decât (au oficial) ministrii sau chiar primul ministru. De ex. directorul companiei de colectare a metalelor „Metal feros" (din iulie 2014 în funcție) în 2015 a avut un venit anual de 850,0 mii lei (70916 lei lunar). În 2015 profitul întreprinderii a scăzut cu 1/3 comparativ cu 2014 și de cca. 9 ori (!) comparativ cu 2011; ÎS „Ingeocad" (activitate geodezică, topografică și cartografică). În 2015 a avut un salariu de 53255 lei/ lună, cu 60% mai mult, comparativ cu 2014 (33479 lei/ lună). Aceasta cu toate că în 2015 întreprinderea a înregistrat profit de 2,0 mii lei (la un volum de încasări de 13,6 mil. lei). Directorul a înregistrat în 2015 venituri din salariu de peste 639,0 mii lei și alte venituri de 660,0 mii lei din depuneri (de 4,3 mil. lei și 250,0 mii dol.) în instituțiile financiare.

Directorul S.A. Moldtelecom are un salariu de 50,0 mii lei (din aprilie 2016). Până atunci a activat la „General Media Grup", unde câștiga 47,0 mii lei lunar, iar de la CFM – alte 45,0 mii lei.

În septembrie 2015 a fost demis directorul „Moldatsa" (cu cel mai mare salariu – 75,95 mii lei lunar). Acesta a fost înlocuit cu o altă persoană, cu salariul de 46,155 mii lei lunar. În ianuarie 2015 ex-directorul Moldatsa a primit un salariu de 135,809 mii lei din care salariul de funcție – 19,552 mii, spor lunar – 16,619 mii, prime 99,637 mii lei, conform „indicatorilor de performanță". (Potrivit Rapoartelor financiare în 2015 Moldatsa a înregistrat pierderi de 38 mil. lei !).

Directorul Institutului (întreprinderii) de producere și comercializare a tehnicii agricole a avut în 2015 salariul lunar de 42,3 mii lei (28,0 mii salariul de bază, restul prime și indemnizații), în 2014 – 51,0 mii. În 2015 profitul întreprinderii a fost modest – 1,2 mil. lei.

Directorul Centrului Internațional de Expoziții Moldexpo ridică un salariu lunar de 41,0 mii lei. Tot el este administrator al firmelor „Poliproject Group", „Visagenaș", „Oceacov", „Andron Tiunicov & Golf Fotbal Management Consulting" (prima dintre acestea a înregistrat datorii de peste 1,2 mil. lei).

Directorul Centrului Național Frecvențe Radio/ CNFR în 2015 a avut un salariu de 40,766 mii lei, inclusiv salariul de bază 20,3 mii lei, prime și suplimente – 20,4 mii lei. Directorul Radiocomunicații – salariu mediu lunar 17,16 mii lei, cu prime 34 mii lei; directorul „Franzeluței" în 2015 a avut un

salariu mediu lunar de 18,0 mii, cu prime 38,0 mii lei. Directorul Institutului de cercetări ştiinţifice în construcţii „Incercom" în 2015 a avut un salariu mediu de 37,3 mii lei, anual a ridicat un salariu de cca. 2 ori mai mare, decât profitul întreprinderii (250,0 mii lei). Directorul CFM a fost remunerat lunar cu 19,8 mii lei, în timp ce CFM a suportat pierderi de 105 mil. lei. Şeful întreprinderii Moldelectrica, care a înregistrat pierderi în 2015 de 496 mil. lei, a avut un salariu de 28,0 mii lei etc.

Nu contribuie la utilizarea raţională a bugetului nici cazurile (multiple) de gestionare (extrem de proastă, uneori cu falimentarea acestora sau cu pierderi enorme) a întreprinderilor cu capital de stat de către managerii reprezentanţi ai statului. Aceşti „funcţionari" pentru activitatea lor destructivă sunt remuneraţi de la buget cu sau sute de mii lei lunar [5, p. 3]. Ei se ascund cu Legea protecţiei datelor cu caracter personal (şi nu divulgă informaţiile).

Putem să mai adăugăm şi exemplul Greciei la acest capitol[1] (ţară ce se confruntă în ultimii ani cu grave probleme financiare, inclusiv deficit bugetar necontrolat). Un studiu efectuat (în anii 2012/13) de un grup de specialişti din Olanda a stabilit, că numărul funcţionarilor publici în Grecia (la 100,0 mii loc.) este de 3-4 ori mai mare, decât în ţările dezvoltate ale Europei de Nord şi de Vest (Olanda, Germania, Norvegia, Suedia etc.)[2]. De aici univoc rezultă, că „umflarea" nejudicioasă a administraţiei publice din această ţară, în final nu contribuie la rezolvarea problemelor, ci, din contra, generează probleme. Alt exemplu ţine de stabilirea pensiilor exagerate, ce nu au legătură judicioasă cu aportul cetăţenilor la formarea fondului de pensii. Unele categorii de medici din aceasta ţară puteau beneficia de pensii, ce depăşeau mărimea salariilor respective.

c). O altă cauză a deficitului bugetar, respectiv a necesităţii apelării ţării la resurse (împrumuturi) externe este sistemul fiscal imperfect şi incapacitatea autorităţilor publice de a colecta impozitele, accizele şi taxele respective existente. O impresie destul de clară în acest sens putem să obţinem din relaţia „venituri ale bugetului public la PIB".

Din datele statistice stabilim, că gradul de participare a bugetului la colectarea şi distribuirea resurselor financiare a PIB – este relativ mai semnificativ în statele mai dezvoltate. De aici se rezultă o concluzie practică pentru mai multe state, inclusiv R.Moldova: e necesară majorarea nivelului de taxare a veniturilor, precum şi a gradului de colectare a acestora, pentru a nu apela la împrumuturi externe.

d). O cauză subiectivă a deficitului bugetar al RM din ultimii ani reprezintă situaţia defectuoasă în sectorul de drept. CEDO în a.2016 a înregistrat 839 cereri impotriva RM. Raportat la numărul populaţiei, RM este pe locul 7 (din 47 ţări membre ale Consiliului Europei, RM devenind membru în 1997). Până la 31.12.2016 CEDO a pronunţat 339 hotărâri (inclusiv 23 – în 2016, executarea cărora a costat bugetul de stat 187407 euro) în cauze moldoveneşti (devansând Germania, Spania, Olanda, state cu populaţie mai mare). Alte 90 mii euro au fost pierduţi de Guvern şi de primăria Chişinău în 10 cauze ce vizează fie impăcarea amiabilă dintre stat şi reclamanţi, fie de cunoaşterea de către Curte a declaraţiilor unilaterale înaintate de executiv, potrivit organizaţiei „Juriştii pentru drepturile omului". Pentru alte 10 cazuri Guvernul a acordat 49,4 mii. euro; primaria 41,0 mii. În total: 300,0 mii euro (x 21 lei = 6,3 mil. lei) [5, p. 6]. Din ţările CSI ne devansează doar FR şi Ucraina. La CEDO cetăţenii se

[1] Populaţia Greciei – 11 mil. loc. (cât în Londra sau ¾ din cea a Istambul-ului vecin), din care 1/3 locuieşte în Atena. În prima jumătate a anilor 2010 brusc (cu 25%) s-a diminuat PIB-ul. Grecia a fost prima ţară din Europa de Vest (PIB/ loc la PPC – 25,6 mii dol.), pe care Polonia a devansat-o (26,4 mii dol.). PIB-ul Greciei constituie 0,25% din PIB-ul global sau 1,5% din cel al UE. Deficitul bugetar al Greciei constituie 0,2% din PIB-ul UE. Cauzele crizei datoriilor externe. În primul rând grecii au dus o viaţă ce nu corespundea veniturilor disponibile, cea ce a creat o mentalitate de parazitism, influienţa semnificativă a sindicatelor (devansarea drepturilor asupra obligaţiunilor), neplata impozitelor şi imperfecţiunea sistemului fiscal, corupţia şi o politică exagerat de moale financiară. Plus la aceasta factori de defecţiuni structurale – o bază slabă şi puţin diversificată de producţie comparativ cu statele aflate la acelaşi nivel PIB, potenţial de export redus, cu exepţia turismului (care-i o rezultantă „a lui Dumnezeu", a factorului geografic şi nu generat de greci).

În 2001 Grecia a fost acceptată în zona euro cu mari avansuri, fiindcă rapoartele grecilor de atunci prezentate UE efectiv erau defectuoase (false). Despre aceasta funcţionarii europeni ştiau, însă nu afişau. Datoriile Greciei constituie 320 mld. euro, 180% din PIB (inclusiv, Germaniei – 57 mld. €, Franţei – 42 mld. €, Italiei – 37 mld. €

[2] De ex., doar la Banca Naţională a Greciei lucrează peste 7000 de persoane, mai mult decât totalul respectiv din sectorul bancar din RM. Deşi nu pretindem, că RM ar putea fi un „model demn de urmat", însă pentru informare comunicăm, că la noi în BNM activează de 20 ori mai puţin specialişti, decât în Grecia (populaţia fiind de cca. 2-2,5 ori mai mică).

adresează din cauza neîncrederii în „justiția locală", gradul respectiv (de încredere) s-a diminuat de la 30% în 2008 la 8% în 2016. În 2016 mai așteptau încă alte 1283 cereri la CEDO, depuse pînă în 2015. Dintre acestea cca. 1100 sau 93% vor fi „pierdute" de statul RM (25% din cereri sunt depuse din reg. Nistreană, acestea fiind îndreptate împotriva FR și RM). FR s-a conformat doar în cazul unui cetățean moldovean, omorât de „pacificatorii" ruși din regiunea nistreană, când FR a achitat despăgubiri familiei. În cazul școlilor de limbă română FR trebuie să despăgubească 1,07 mil. euro. În 2016 RM a achitat 236,0 mii euro la CEDO, iar până în prezent, în total 16,2 mil. euro, mai mult decât bugetul instanțelor judecătorești. [4, p. 5].

e). O cauză mai veche a deficitului bugetar constă în faptul, ca autoritățile RM trebuie să finanțeze niște cheltuieli cauzate de ocupația provizorie sovietică. Cunoaștem, că Germania și-a cerut scuze pentru greșelile comise de conducerea țării din cel de-al Doilea Război Mondial și, plus la aceasta, a plătit compensații tuturor celor, care au avut de suferit în anii 1939-1945. Chiar și acum (în 2017) Germania și-a anunțat disponibilitatea de a plăti compensații unice (2500 euro) cetățenilor RM, care au fost luați în plen și s-au aflat în prizonierat la nemți în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Însă FR, unica succesoare ai URSS, nu dorește să facă același lucru pentru represiunile staliniste. În 2016 Guvernul RM a luat o decizie (impusă) cu privire la alocarea a 2,45 mil. lei pentru plata compensațiilor persoanelor, care au avut de suferit în urma represiunilor politice. În total în acel an au fost alocate 13,6 mil. lei, în 2015 – 20,7 mil. lei, în 2017 – 13,0 mil. lei etc. Acestea reprezintă compensări (pe care ar trebui să le facă FR, care a confiscat averile respective și în care au fost plasați venetici din alte părți, pe care i-au împroprietărit în mod ilegal, cu imobilele confiscate). Potrivit legislației existente, compensarea (doar parțială, fiindcă mulți dintre acei, care au avut de suferit, au decedat și nu au rămas urmași direcți, care ar putea pretinde, sau nu dețin documentele respective, fiindcă oamenii erau evacuați noaptea și fără să li se prezinte documente că ceva li s-a confiscat; majoritatea dintre ei nu s-au întors la casele lor după deportări forțate), poate fi efectuată pe parcursul a trei ani, dacă valoarea averii confiscate a constituit până la 200,0 mii lei sau până la 5 ani, dacă valoarea respectivă este mai mare (de 200,0 mii lei) [АиФ, № 5, 2017, p. 11].

f). O altă cauză a deficitului bugetar (supracheltuieli impuse) ține de acțiunile ex-URSS înainte de desființarea sa. În a doua jumătate a anilor 1980-ci, din cauza crizei acute și multilaterale, de care era pătruns ultimul imperiu, Banca Centrală a ex-URSS masiv emitea bani (ruble), iar prin mecanismul circulației monetare redistribuia zilnic venitul național al RM (și a altor 13 republici atuni unionale) în favoarea FR. Aceasta devaloriza, apoi a nulificat (forțat) depozitele bancare ale populației (cca. 4,3 mld. rub. acumulate pe parcursul a 3 decenii, aa.1961-1991 în RM), care aproape că erau egale cu vreo 4 mld. de dol. SUA (în condițiile de atunci). Ulterior în loc ca aceste sume enorme să fie restituite de FR (dacă nu prin bani, atunci prin livrări de gaze, produse petroliere, materii prime etc.), Parlamentul RM a adoptat o decizie, după noi, extrem de păgubitoare și nedreaptă, de a compensa (în proporție 1 rub. : 1 leu !) gradual, în funcție de vârsta depunătorilor, mărimea soldului respectiv al depunerilor/ economiilor/ economisirilor bănești ale populației (4,3 mld. lei) din bugetul public al RM.

Părerea noastră la acest capitol a fost (expusă în publicații) și este următoarea. La momentul respectiv (1991-93), dar și acuma, statul (poporul) deținea importante proprietăți (imobile, a mijloace de transport, a active etc.), inclusiv cele Băncii de Economii, dar și ale altor bănci de stat (Banca Agricolă, Banca Socială, Banca de Construcții, Banca de Comerț Exterior etc.), multiple structuri nebancare. Acestea puteau fi declarate ca fiind S.A., în care deținătorii de acțiuni puteau deveni deponenții de la Banca de Economii, potrivit valorilor deținute de aceștia – a soldurilor depozitelor bancare la data de 31.12.1991. O atare soluționare ar fi contribuit la restituirea prin acțiuni/ HV, valori reale a soldului depunerilor bănești, respectiv la menținerea încrederii populației față de structurile de stat, față de reforme. Corespunzător povara depozitelor nu era trecută artificial pe „umerii" generațiilor viitoare (prin intermediul bugetelor anuale), nu ar fi criminalizat a.n. privatizare a băncilor respective.

g). Pe de altă parte, cunoaștem, că în 1998 și în 2008/2009 au fost irosite (de BNM) sume enorme din Rezerva valutară internațională pentru menținerea artificială a cursului valutar a LMD. (Reamin-

tesc, peste 240 mil. dol. irosiri nete în perioada august-decembrie 1998 şi peste 700 mln. dol. irosiri nete în perioada august 2008–aprilie 2009)[3]. După cum am arătat şi anterior [?], în perioadele respective urma ca guvernanţii BNM să gestioneze rata de schimb a monedei naţionale sincronizând-o cu evoluţia ratelor de schimb ale modelelor ţărilor-parteneri comerciali de bază ai RM (leul românesc, rubla rusească, grivna ucraineană). Cu alte cuvinte, judicios ar fi fost dacă cursul de schimb al leului moldovenesc gradual era devalorizat şi sincronizat cu monedele ţărilor partenere. Aceasta ar fi permis ca o parte din rezerva internaţională să fie salvată şi nu „mătrăşită".

La acest capitol ar mai trebui de adăugat o propunere principial nouă şi deosebit de importantă. Şi anume: despre utilizarea mai eficientă a rezervelor valutare. Considerăm judicios, ca o parte din aceste fonduri ale statului (de ex., pentru început, până la 100-200 mil. dol.) să fie utilizată în investiţii recuperabile pe termen mediu. Schema, pe care o propunem, poate fi următoarea. În locul păstrării rezervelor în băncile străine la dobânzi simbolice (de 2-3%) BNM ar putea acorda credite cu destinaţie specială unei/ unor bănci comerciale la aceleaşi dobânzi pentru a contribui la dezvoltarea unor sectoare reale. Respectiv aceasta ar contribui la revitalizarea economiei (industria alimentară, industria uşoară şi a încălţămintei, unele ramuri ale industriei constructoare de maşini, industria materialelor de construcţii etc.). O altă direcţie a utilizării unei părţi a rezervelor valutare ar putea fi acordarea de credite ipotecare pe termen mediu în valută la dobânzi de până la 3,5-4%.

Relaţiile cu organismele financiar-bancare internaţionale (FMI, BIRD şi structurile afiliate etc.). Dacă studiem statutele organismelor menţionate, putem identifica următoarele obiective expuse în mod sumar: sprijinirea dezvoltării diferitor state mai slab dezvoltate sau care au necesităţi provizorii de resurse (în urma crizelor economice/ financiare/ petroliere, calamităţilor naturale şi a altor dezechilibre, în special a situaţiei valutare după declararea Independenţei politice). R.Moldova nu trebuie, şi nici nu poate, să inventeze ceva original în acest domeniu. Este suficient să ştii ce şi cum fac alţii în acest sector. Japonia şi Germania, a treia şi, respectiv, a patra economie a lumii (dar până nu demult acestea erau situate cu un rang mai sus), ţări care au avut cel mai mult de suferit în urma celui deal II Război Mondial, şi-au restabilit nivelurile lor de dezvoltare antebelice (din anii 1938/39) către anii 1952-1953, adică peste 7-8 ani de la finalizarea războiului[4]. Inclusiv acest rezultat a fost atins cu

[3] Un indicator important, ce poate influienţa mărimea şi evoluţia deficitului bugetar (respectiv a împrumuturilor externe pentru unele ţări, această însă nu se referă la RM), reprezintă proporţiile cheltuielilor militare, cota acestora în bugetul public. De ex., sunt ţări, ce au o cotă sporită a cheltuielilor militare în PIB. Ex-URSS până la 60% din buget sau mai mult, constituiau cheltuielile în cauză, inclusiv cele ascunse în alte ministere etc. Deşi oficial acestea constituie cca. 90 mld. dol. (2015), locul III în lume după SUA şi China.

Potrivit statutului NATO, organizate de apărare colectivă a ţărilor civilizate, statele membre ale acestei structuri trebuie să cheltuiască 2% din PIB-ul lor pentru apărare/ securitatea naţională. Potrivit datelor statistice (2016) doar 4 state ale alianţei (din cele 28), alături de SUA, îndeplinesc această cerinţă, inclusiv (mld. dol.): SUA – 664,058 (3,61% din PIB), Grecia – 4,45 (2,38%, în 2015 - 2,5%), Marea Britanie – 60,347 (2,21%), Estonia - 479 (2,16%, în 2015 – 2%), Polonia – 9,349 (2,0%, în 2015 - cca. 2,1%), Franţa – 43,62 (1,78%), Turcia – 11,573 (1,56%, în 2015 - cca. 1,7%), Norvegia – 5,936 (1,54%), Lituania – 0,63 (1,49%, în 2015 – 1,1%), România – 2,766 (1,48%, în 2015 - 1,3%), Letonia – 0,4 (1,45%, în 2015 - 1,0%), Portugalia – 2,783 (1,38%, în 2015 - 1,3%), Bulgaria – 0,663 (1,35%, în 2015 - 1,2%), Croaţia – 0,607 (1,23%), Albania – 0,144 (1,21%, în 2015 - 1,15%), Germania – 40,663 (1,19%, în 2015 -1,1%), Olanda – 9,016 (1,17%, în 2015 -1,15%), Danemarca – 3,474 (1,16%, în 2015 - 1,15%), Slovacia – 1,024 (1,16%, în 2015 - 1,1%), Italia – 21,878 (1,11%), Cehia – 1,93 (1,04%), Ungaria – 1,243 (1,01%), Canada – 15,395 (0,99%), Slovenia – 0,4 (0,94%), Spania – 11,064 (0,91%), Belgia – 4,023 (0,85), Luxemburg – 0,263 (0,44%), Islanda (0,3%). 22 ţări europene membre ale alianţei cheltuie doar 1,1% pentru apărare (2015). Acestea ar trebui să suplementeze cheltuielile în cauză cu cca. 45% (97 mld. dol. – pentru a atinge (2015) ţinta de 226 mld. dol. [Adevărul, 12 febr. 2016]); [АиФ, № 5, 2017, p. 5].

Ucraina cheltuie anual la acest capitol 5-5,5% din PIB, în legătura cu războiul ruso-ucrainean. Cele mai mari costuri militare revin FR (cca. 7,5%, oficial), Israelului, Coreei de Nord. China, ce ocupă ca cifra absolută, locul doi în lume, are doar 1,5% (150 mld. dol. din peste un PIB de 10,0 trln.dol., 2015).

Pentru anul financiar 2017 (1 oct. 2016 – 30 sept. 2017) bugetul de bază a Pentagonului a fost prevăzut în sumă de 524 mld. dol., în creştere cu 29 mld. dol. faţă de 2016 (495 mld. dol.), sau cca. 3% din PIB. [„Adevărul", 4 febr. 2016, p. 9].

Potrivit datelor statistice în unele ţări are loc o creştere necontrolată a populaţiei. Dacă în mediu creşterea anuală a populaţiei constituie cca. 1%, în unele ţări din Asia de Sud, Orientul Mijlociu, Africa, America Latină această creştere este de 3-4%, ceea ce e cu mult sub creşterea economică medie anuală de 1-1,5-2%. Adică o creştere a PIB-ului de doar cca. 1-2% este total absorbită de factorul demografic. Deci, o creştere economică reală este doar acea, care efectiv devansează sporul populaţiei. Din datele statistice rezultă: a) că populaţia creşte rapid în ţările lumii a treia/ mai puţin dezvoltate, numite acum în curs de dezvoltare, în primul rând India, Bangladesh, Pakistan, Nigeria, Brazilia, Indonezia, Etiopia, Vietnam, Filippine; b) în lista ţărilor cu cea mai mare populaţie doar 3 (SUA, Japonia, precum şi Mexic) sunt considerate ţări dezvoltate, membre ale OECD.

În ţările tradiţional dezvoltate, de regulă, sporul natural al populaţiei este nesemnificativ, sau dacă este relativ mare (peste 1%), aceasta în primul rând este o consecinţă a imigraţiei semnificative, parţial necontrolate (SUA, Franţa, Spania ş.a.).

[4] RM după 27 ani de la începutul restructurărilor radicale socio-economice, produce mai puţin de jumătate din nivelul atins încă în 1989.

ajutorul împrumuturilor externe, în primul rând de la SUA (Planul Marshal etc.). Statele în cauză au beneficiat de credite de la FMI pe parcursul a, cel mult, un deceniu şi jumătate de la aderare. Credite pe care le-au utilizat raţional, respectiv au asigurat evoluţii favorabile ale economiei. Drept urmare, în lucrările economice întâlnim termeni „minunea germană", „minunea (economică) japoneză", avându-se în vedere ritmurile înalte de dezvoltare a ţărilor în cauză. După această perioadă ele treptat s-au transformat în donatori internaţionali de bază. Acum ele, prin intermediul structurilor financiare mondiale, influienţează evoluţia unor ţări, regiuni ale lumii, precum şi dezvoltarea generală/ globală. De ex., Germania, cu prima economie europeană (timp de un deceniu ea a fost lider mondial la exporturi, devansând SUA), influenţează direct ori indirect nu doar ţările Europei. Japonia la rândul său este, alături de China, unul din marii finanţatori ai SUA.

Aşadar, în situaţia unui management eficient economico-financiar împrumuturile de la organismele financiare internaţionale trebuie să fie doar provizorii (ori epizodice). RM după aderarea la FMI (12 august 1992) timp de aproape un sfert de secol are nişte relaţii „unilaterale", de beneficiere de resurse, utilizate preponderent ineficient. De exemplu, resursele obţinute în primii anii după aderare, aproape în totalitate au fost „irosite" la sfârşitul a.1998 în scopul menţinerii artificiale a stabilităţii ratei de schimb a LMD, în condiţiile unei decăderi economice catastrofale şi neîntrerupte (1990-1999), a unor balanţe comerciale anuale deficitare (cu un grad de acoperire a importurilor cu exporturi în scădere – până la 40-45%) etc. În perioada august-decembrie rezervele valutare, gestionate (prost) de BNM, s-au diminuat (s-au irosiţi) cu peste 240 mil. dol. sau cu cca. 2-5 mil. dol. zilnic (!).

Autorităţile RM au ajuns la situaţia, când orice întâlnire cu orice reprezentant al FMI este apreciată ca un succes, o mare realizare, nu mai vorbim de împrumuturi. Apare întrebarea: până când dorim să tot împrumutăm? Şi care-s rezultatele acestor împrumuturi (există oare ele – rezultatele, dacă suntem ferm pe ultimul loc în Europa)? Suntem de părerea că evoluţia acestor relaţii ineficiente şi iresponsabile de împrumut ne devedeşte faptul, că guvernarea BNM, a Ministerului de Finanţe şi a funcţionarilor respectivi pe parcursul retrospectivei a fost nesatisfăcătoare: datoriile externe publice şi private sunt în continuă creştere, nivelul general al economiei a „coborât" cu 30-40 ani în urmă. Din cauza veniturilor mizerabile peste 40% din forţa de muncă a emigrat, mai ales în ultimii 10-15 ani (zilnic emigrează peste 100 de cetăţeni), consumul populaţiei de produse alimentare de importanţă vitală constituie cca. 1/2 din cel existent cu 2,5 decenii în urmă etc. RM nu este atractivă nici măcar pentru vizitătorii străini (se află pe ultimul loc în lume, alături de Guinea şi Bangladesh este printre cele mai uitate ţări din lume [6] etc.

O alta problemă bancară ţine de nivelul redus (la nivel simbolic) al gradului de asigurare a depunerilor bancare. Acesta constituie, de mai mult de un deceniu, doar 6000 lei sau cca. 300 dol. Ţinând cont de lipsa de transporenţă decentă şi de responsabilitate redusă a unor funcţionari din domeniu, de evenimentele din sectorul bancar din ultimii ani (în special, după 2013), situaţia în cauză reprezintă un pericol pentru deponenţii reali şi potenţiali. În acest context menţionăm, că în România şi alte state UE acest indicator constituie cca. 100.000 euro (în unele ţări chiar mai mult)[5]. Această situaţie cuprinde între 95-100% din toate depunerile bancare. Pe de alta parte România este atractivă în acest sens pentru cetăţenii RM, mai ales dacă ţinem cont de faptul, că peste 800.000 cetăţeni din RM sunt şi cetăţeni ai României (pe de alta parte, peste 150 mii cetăţeni ai RM deţin şi cetăţenia FR).

O problemă financiar-bancară reprezintă aprecierea neadecvată a valorii proprietăţilor imobiliare şi utilizarea acestora în calitate de gaj (garanţie pentru credie). În repetate rânduri în ultimele două decenii am menţionat, că efectuarea cu întârziere şi în mod eronat a reformei monetare (29 noiembrie 1993) a condus la subaprecierea tuturor imobilelor prin faptul că valoarea lor în ruble sovietice, în anii 1991-93 devalorizate de câteva mii (!) de ori, după emiterea monedei naţionale a fost exprimată în lei prin divizarea automată a valorii precedente (exprimată în monedă veche) la 1000. Utilizarea în repetate rânduri a unor „coeficienţi de rectificare (de majorare)" a valorii nominale (iniţiale) a acestora s-a produs cu mare întârziere şi în mod neadecvat. Consecinţele defectuoase a unei atare aprecieri au

[5] Pentru informare comunicăm, că indicatorul în cauză constituie în SUA – 100.000 dol., în China – 84.000 dol.

condus şi continuă să conducă la pagube enorme pentru stat (încasări insuficiente, mizerabile la buget în urma a.n. privatizări subevaluate, corupţie sporită în care sunt antrenaţi funcţionarii publici locali etc.)[6]. De exemplu, în a.2016 un apartament cu 3 odăi, model vechi (cu suprafaţa de cca. 75-80 m^2) în documentele financiare este estimat la cca. 25.000 dol., în timp ce valoarea reală este de, cel puţin, de 2-2,5 ori mai mare. (Cu cât de indepartăm înapoi de a.c., cu atât decalajul respectiv este mai semnificativ). Atunci când atare imobile se folosesc în calitate de gaj, ori suma creditului este micşorată sau valoarea documentară a imobilului este majorată. În acest ultim caz avem 2 valori documentare diferite ale aceluiaşi obiectiv (proprietaţi).

O problemă financiar-bancară actuală reprezintă faptul că în ultimii ani RM efectiv s-a transformat într-o „spălătorie mondială" de bani. În a.2014 prin intermediul a trei bănci locale au fost „spălaţi" („legalizaţi") bani „murdari" în proporţii deosebit de mari (peste 20,0 mld. dol., comisionul intermediarilor ilegali constituind cca. 1 mld. dol). Modalitatea concretă a mecanismului respectiv a fost expusă de procurorul general interimar al RM (dl Eduard Harunjen): „Prima etapă a constat în felul următor. Două companii off-shore încheie un contract de împrumut. De exemplu, pentru 250 milioane USD. Companiile din zone off-shore erau reprezentate de cetăţeni ucraineni. A doua etapă. Companiile respective semnează un contract de garanţie, iar în calitate de garant este inclus un cetăţean al R.Moldova, de regulă, din categorii social-vulnerabile, greu de identificat, uneori din regiunea transnistreană. Cetăţeanul nostru, garant la executarea contractului dintre două companii off-shore, precum că găseşte patru companii din Federaţia Rusă care restituie datoria. A patra etapă constă în neonorarea obligaţiunilor contractuale şi adresarea în instanţă de judecată. Instanţa admitea cererea, chiar dacă în dosar erau mai multe neajunsuri. Ulterior, companiile off-shore, adresându-se la executorii judiciari, încasează banii...". [1, pp. 4-5].

Câteva exemple concrete de acest fel date deja publicităţi. Un judecător la Judecătoria raionului Râşcani a emis în 2010-2012 cinci ordonanţe ce prevedeau spălarea a peste 2,0 mld. dol. O „judecătoare" tot de la aceeaşi judecătorie a emis (în 2013) o ordonanţa respectivă de („spălare" a) 500,0 mil. dol. Un al treilea astfel de „specialist" a semnat câteva astfel de ordonanţe (în 2013) în suma totală de 800 mil. dol. Un al patrulea (în 2013) a semnat o ordonanţă similară de încasare a 700,0 mil. dol. Până atunci, în 2011 în cadrul aceleaşi instanţe a fost emisă o ordonanţă de înlasare a 200,0 mil. dol. Aşadar, doar la judecătoria Râşcani potrivit „specialiştilor" respectivi au contribuit la spălarea a peste 4,2 mld. dol. Doi „specialişti" de la Judecătoria Centru au contribuit la spălarea a 2,74 mld. dol., un „specialist" de la judecătoria Ungheni – 300,0 mil. dol., altul de la judecătoria Căuşeni – 200,0 mil. dol. etc.

În total, potrivit surselor menţionate, în baza ordonanţelor emise de magistraţi din RM au fost transferate 11,48 mld. dol., alte 8,5 mld. dol. au fost transferaţi în baza unor acte contrafăcute[7].

În urma unor atare „operaţiuni" încă neclarificate până la capăt RM a pierdut ireversibil din imagine (şi aşa nu prea înaltă). Credibilitatea conducerii, în primul rând celei aferente sectorului financiar-bancar moldovenesc, este una simbolică.

Menţionăm (în acest context) că din 1993 BNM elaborează trimestrial, semestrial, anual balanţele de plăţi, în care sunt reflectate întrările şi ieşirile de valută, fluxurile ce au loc doar cu acordul şi cu concursul Băncii Naţionale. Însă în anii respectivi („spălării") balanţele de plăţi nu conţin astfel de „ieşiri-intrări" de valută. Contrafacerea datelor valutare la nivelul băncilor comerciale şi a celei naţionale reprezintă o altă problema majoră nu doar naţională, ci chiar internaţională. Aceasta fiindcă balanţele de plăţi, potrivit normelor existente, se prezintă în timp util FMI, iar în „operaţiunile" expuse mai sus au participat şi bănci din, cel puţin, trei ţări (FR, RM şi Letonia)[8]. Stabilirea cerinţelor

[6] Încă în a.1992, când a fost adoptata Legea privatizării, am propus şi efectuarea unui recensământ total al imobilelor şi estimarea valorii reale a acestora în dolari pentru a nu discredita procesul de privatizare. Propunerea însă nu a fost acceptată.

[7] Volumul banilor „spălaţi" depăşeşti marimea PIB-ului oficial al RM de peste 2 ori.

[8] De asemenea Comisia parlamentară de profil urmează să stabilească cerinţe clare pentru pretendenţii la funcţiile de guvernator, viceguvernatori şi membri ai Consiliului de administraţie ai BNM. Respectiv să excludă participanţii la concursurile respective care din start nu corespund cerinţelor minime.

calificaționale la numirea conducerii BNM, transparența activității acesteia, precum și controlul ei de către Parlament sunt căile sigure de garantare a neadmiterii unor astfel de „surprize" financiare.

O problemă financiar-valutară reprezintă deficitul „cronic" (de cca. un sfert de secol) al balanței de plăți (contul curent). În primul rând, această situație de la noi este rezultatul subdezvoltării economice (industriale etc.), respectiv a lipsei potențialului decent de export. Raportul dintre exportul înregistrat și importul înregistrat constituie între 0,4-0,5, exportul absolut fiind extrem de nesemnificativ (pe locuitor de 50-100 ori mai mic comparativ cu țările avansate asemănătoare ca mărime, precum Danemarca, Finlanda, Norvegia, Suedia, Irlanda, Belgia, Elveția, Slovacia, Slovenia etc.). În primul rând se impune perfecționare statisticii vamale (gradul de cuprindere a exporturilor și importurilor). Însă principala direcție de diminuare a deficitului respectiv (al contului curent) constă în: a) creșterea potențialului de export[9] prin dezvoltarea sectorului real; b) diminuarea și excluderea exportului de materii prime (a florii soarelui, a strugurilor tehnici, a pieilor de animale, a materialului lemnos etc.) și prelucrarea acestora „pe loc"; c) gestionarea eficientă a prețurilor respective (la exporturi și importuri) etc. În această ordine de idei revenim la propunerea noastră lansată anterior, privind necesitatea utilizării eficiente de către autorități a remitențelor (până în prezent pe această cale au intrat peste 25,0 mld. dol., bani neutilizați de autorități în sectorul real.

Exemplele expuse mai sus ne arată, că sunt necesare serioase modificări legislative în legea privind BNM (în partea ce ține de calificarea și responsabilitățile conducerii băncii, în Codul Civil, precum și în legislația privind organele superioare de drept).

O problemă bancară extrem serioasă, fără precedent ca acuitate, reprezintă „dispariția" în 2013-2015 a cca. 1 mld. de dolari din trei bănci (Banca de Economii, Banca Socială, Unibank, acum foste) și deteriorarea semnificativă și rapidă a situației financiare și valutare (în special în 2015) din cauza trecerii sumelor „dispărute" la categoria datorii publice interne (în loc ca autoritățile să întreprindă măsurile necesare pentru recuperarea banilor respectivi). Analiza evoluției ratei de schimb a monedei naționale în anii premergători crimei financiar-bancare ne arată următoarele.

De regulă, pe în perioada 1993-2010 rata de schimb a leului moldovenesc reprezenta o mărime cu variații sezoniere (pe parcursul anilor). Și anume: în perioada primăvară-toamnă moneda ușor se aprecia, iar în perioada toamnă-primăvară, invers, se deprecia[10]. Aceasta se explică prin faptul, că asupra evoluției ratei de schimb (și a rezervelor valutare internaționale) o influență semnificativă revenea remitențelor, care erau în creștere în perioada primăvară-toamnă, respectiv în descreștere în perioada toamnă-primăvară. Deci o atare fluctuație, în principiu, corespundea situației generale a relației „cerere-ofertă" de valută, respectiv a prețului ei. Însă începând cu 2011, deși sezonalitatea remitențelor, în principiu continua să fie aceeași, Consiliul de Administrație/ CA al BNM impunea un alt curs (de devalorizare artificială) în perioada, când remitențele (intrările de valută) creșteau. Putem face una din două concluzii: a) sau membrii CA ai BNM nu dețineau cunoștințe elementare în domeniul gestionării ratei de schimb, sau b) în mod intenționat devalorizau moneda, urmărind scopuri de rea-credință. Mai probabil este scenariul al doilea. Și dacă să dezvoltăm mai departe scenariul, atunci putem presupune, că BNM conștient a majorat artificial rezervele valutare cu cca. 1 mld. dol. în cca. doi ani (de la 1,8 la 2,8 mld. dol.) pentru a pregăti „terenul" viitoarei „dispariții". Ca urmările acesteea să fie parțial „neutralizate".

Oricum diminuarea rapidă ulterioară (după „dispariția" a 1 mld. dol.) a rezervelor valutare până la valorile precedente (de la 2,8 mld. dol. în 2014 la 1,7 mld. dol. în 2015) a condus la deteriorarea bruscă a coraportului „cerere-ofertă" de valută, respectiv la ieftinirea LMD cu peste 60% în câteva luni, devalorizarea (de la cca. 13-14 lei/dol. la cca. 19-20 lei/dol.) fiind cauzată de deficitul mare de valută la sfârșitul a.2014–începutul a.2015. Drept urmare în 2015 a avut loc o creștere semnificativă a prețurilor (oficial cu câteva procente, în realitate însă cu peste 20%), urmare a scumpirii importurilor (în prețuri interne). Concomitent s-a modificat substanțial și structura depozitelor bancare: cota aces-

[9] Mai multe țări, care au atins parametri performanți la acest capitol, au promovat și s-au condus de teza „dezvoltare prin export".
[10] O analiza mai detaliată a dinamicii cursului de schimb a LMD se conține în [2, 3]. Aici folosim doar rezultatele respective.

tora în valută a crescut rapid într-un timp scurt – cu cca. 10 p.p. (de la 44-45% la cca. 54%) din cauza diminuării încrederii în moneda națională.

Din cauza subdezvoltării economice și a productivității joase[11] cca. ½ din consumul intern este acoperit din importuri. Creșterea prețurilor corespunzătoare a diminuat puterea de cumpărare a populației, în primul rând, a pensionarilor, mărimea medie a veniturilor lunare ale cărora constituie doar 2/3 din valoarea „coșului de consum".

O bună parte a populației (pensionarii etc.), dar și o cotă semnificativă a celor antrenați în câmpul muncii beneficiază de venituri nesemnificative (de ex., salariul lunar al unei educătoare în grădinițele de copii constituie 1200-1500 lei pentru 10-12 ore muncă zilnică), inclusiv inferioare „coșului minim de consum". De exemplu, pensiile medii pentru a.2015 costituiau 2/3 din sus-menționatul „coș". Soluționarea problemei au fost expuse în [2]. Aici menționăm doar faptul, că principala sursă de majorare a veniturilor minime constă în diminuarea rapidă și semnificativă a economiei neînregistrate, adică a celei criminale. O cale simplă și eficientă de soluționare a problemei este majorarea legală a salariilor minime (de ex., în baza legii veniturilor garantate, propuse de noi în repetate rânduri). Aceasta, pe de o parte, va majora defalcările în fondul social (respectiv, va fi posibilă creșterea pensiilor), precum și impozitele din salarii, iar pe de alta, va diminua cota economiei criminale. De exemplu, începând cu 1.07.2018 salariul minim în sectorul real poate fi majorat până la 3000-3500 lei (echivalentul a 150-170 dol. sau cca. 1 dol./oră), ulterior în fiecare trimestru fiind majorat (cel puțin, cu 10%), iar în sectorul serviciilor – până la 100 dol./lună[12].

Republica Moldova în ultimii ani a avut cel mai mare sprijin financiar din partea Uniunii Europene (raportat la un locuitor). Însă lipsesc rapoarte transparente privind utilizarea acestor surse.

O problemă financiar-socială ține de coraportul venituri-cheltuieli (salarii și pensii, pe de o parte, cheltuieli minime, prețuri, pe de alta). Coșul minim de consum (de cca. 100 dol.)[13], revizuit de două ori pe an, este mai mare decît pensiile a peste 600.000 cetățeni[14], precum și a unei părți a salariaților (mai prost plătiți).

Nu este clară destinația acestui important, în principiu, indicator socio-economic pentru autorități, dacă a). salariul minim pe economie pentru mai multe categorii sociale este inferior mărimii în cauză; b). pensia medie în 2016 constituie doar 2/3 din valoarea „coșului" (aici nu punem la îndoială modul calcul a acestuia, deși ar trebui), iar peste 4/5 din pensionari beneficiază de pensii sub nivelul mediu (deci, cu mult mai mici decât „coșul" minim de consum); c). venitul minim neimpozabil constituie pentru a.2016 – 844 lei (în 2017 – 885 lei).

Vedem că efectiv nu există nicio corelație logică dintre parametrii economico-financiari de mai sus, corelație ce ar trebui să existe și de fapt există în țările europene. De ex., în Franța salariul minim neimpozabil constituie 800 euro.

Soluția respectivă de fapt este destul de simplă. În primul rând salariul minim urmează (urma) a fi de urgență majorat. De ex., din 1 ianuarie 2018 – până la 100 euro (2200 lei). Respectiv, pensia minimă majorată în 2018 până la coșul minim de consum conform schemei expuse de noi anterior[15] [2]. Menționăm, că majorarea salariului minim obiectiv soluționează concomitent și alte câteva pro-

[11] De exemplu, productivitatea în agricultura RM este de cca. 30 ori mai mică, decât în Olanda.

[12] Aceasta ar permite diminuarea graduală a economiei tenebre, fiindcă mai puțin s-ar plati în „plic". Ar avea sens noțiunea „trai decent", ar crește fondul de pensii etc.

[13] La nivelul actual al cursului valutar și al devalorizării LMD, respectiv al prețurilor (egale cu cca. 50% din nivelul mediu european) nu este judicios și serios ca mărimile respective ale coșului minim de consum să fie prezentate și în bani cu toate că pentru unii aceasta ar putea înseamna o precizie fără de precedent a calculelor.

[14] Pensia maximă în RM de peste 10 ori (!) devansează salariul mediu pe economie.

[15] Reamintim pe scurt ideile respective. Pensiile actuale, în funcție de mărimea lor, convențional pot fi grupate în trei categorii. Prima, cele în mărime de până la „coșul" minim de consum; a doua – situate între „coș" și salariul mediu pe economie (în 2016 de cca. 250 dol. SUA) și a treia – mai mari, decât salariul mediu. În scopul stabilirii unei relații judicioase între mărimea pensiilor și a salariilor (de cca. 2/5 : 1), precum și în vederea garantării unui minim de trai (prevăzut de Constituție) al pensionarilor, care au vechimea necesară de muncă (30-35 ani, în funcție de mai mulți factori legali), „primei" categorii de pensionari (menționate mai sus) urmau într-un ritm accelerat (superior indicelui oficial al inflației) să se ajusteze mărimea pensiei până la „coș", din contul neindexării provizorii veniturilor pensionarilor din categoria a treia. Pensionarii din categoria a doua (acum cu pensii între cca. 1850 și cca. 5000 lei/lună) ar putea beneficia de indexări medii (potrivit indicelui inflației pentru anul precedent).

bleme importante: a) contribuie la creşterea proporţională a defalcărilor în fondul social; b) diminuează economia criminală/ tenebră (condusă de fapt în mare măsură de persoanele cu funcţii înalte), fiindcă se vor plăti mai puţini bani „în plic"; c) va creşte atractivitatea locurilor de muncă în RM (atât cele ce aparţin întreprinderilor autohtone, cât şi a întreprinderilor mixte); d) se va rezolva o problema socială – diminuarea, apoi lichidarea sărăciei absolute, respectiv RM va avea un statut internaţional mai favorabil.

Realizarea propunerii de mai sus (majorarea salariului minim şi reducerea economiei neînregistrate, precum şi indexarea pensiilor conform schemei propuse) va permite majorarea pensiei minime până la coşul de consum (în primul rând acest lucru urmează a fi efectuat pentru persoanele care au absolvit instituţiile de învăţământ superior, precum şi pentru cele care au o vechime mai mare de muncă).

O problemă importantă constă în corelarea judicioasă a dobânzilor bancare atât la creditele acordate de către băncile comerciale (BC), cât şi ratele respective la hârtiile de valoare de stat (HVS). Esenţa problemei constă în următoarele. Rata dobânzii de bază a BNM, urmare a „dispariţiei" în timpul şi imediat după alegerile parlamentare din 28 noiembrie 2014 a cca. 1 mlrd. dol. a crescut brusc până la 19,5% la sfârşitul anului 2015. Pe parcursul primelor 9 luni ale a.2016 ea s-a diminuat cu cca. 10 p.p. până la 9,5% (iar la creditele bancare cu doar 2,5 p.p. – de la 16,1% la 13,6%, inclusiv pentru persoanele fizice – cca. 14,0; pentru persoanele juridice – 13,3%).

Aceasta însă nu a condus la o evoluţie favorabilă a creditelor acordate agenţilor economici, respectiv a economiei. De ex., dacă în septembrie 2014 au fost acordate credite în volum de 1,77 mlrd. lei, atunci peste un an, în septembrie 2015, doar 1,1 mlrd. lei.

Diminuarea volumului de credite acordate de către BC agenţilor economici se explică prin câţiva factori. Printre aceştia sunt dobânzile înalte (ceea ce diminuează cota creditelor investiţionale, majorează riscurile valutare etc.), precum rata exagerată a dobânzilor la HVS în mărime de 24-26% la începutul a.2016. Această rată nejustificată economic (pensiile şi unele categorii de salarii ale bugetarilor au fost rectificate cu doar 5-8,1%), constituie o posibilitate unicală pentru (unele) bănci, ce beneficiază de profituri semnificative fără a depune eforturi.

Revin la câteva propuneri comunicate de noi anterior, dar care deloc nu au fost realizate sau, dacă au fost realizate, atunci doar parţial. În structura sectorului financiar-bancar activează un număr semnificativ de persoane, care nu au pregătirea respectivă pe specialitate (învăţători de diferite discipline, foşti poliţişti, specialişti în agricultură etc.). Aceasta în timp ce instituţiile de învăţământ superior (în primul rând USM şi ASEM) anual „oferă" pe piaţă câteva mii de economişti, inclusiv până la o mie de specialişti în domeniul financiar. Suntem de părere, că toţi aceştia (care au mai rămas) să fie preîntâmpinaţi, ca începând cu a.2018 să se înscrie la studii superioare pe specialitate (ciclul I sau II), în caz contrar să fie concediaţi[16].

Încă o propunere aplicată scurt timp la începutul anilor 1990. Pentru creşterea responsabilităţii angajaţilor fiscali, reducerea corupţiei în domeniu urmează a fi majorate veniturile şi condiţiile locative ale acestora din „resurse proprii" potrivit următoarei scheme: de la fiecare puct procentual (p.p.) de majorare a încasărilor fiscale comparativ cu perioada precedentă de gestiune peste creşterea economică (şi cu luare în consideraţie a devalorizării monedei naţionale) urmează a fi efectuate defalcări (de ex., în mărime de X%)[17] în fondul de stimulare materială a angajaţilor din domeniu. Acest fond ar trebui folosit pentru premieri trimestriale, pentru construcţia locuinţelor de serviciu (locuinţe ce după o anumită vechime de muncă, de ex. 15-20 ani, ar putea fi alocate gratuit angajaţilor din sistem).

În scopul evitării mitei ar putea fi acceptată folosirea „metodei poloneze" de provocare a mitei (utilizată de vameşii din Polonia).

[16] La 17 iunie 2013 această propunere am înaintat-o şefului IFPS la consfătuirea organizată de conducerea instituţiei. Potrivit datelor comunicate în presă, cota „nespecialiştilor" atunci constituia 20%. Chiar dacă indicatorul în cauză ulterior s-a redus, oricum problema încă mai există, deşi nu-i atât de acută ca atunci.

[17] Coeficientul respectiv al alocărilor (de la fiecare p.p.) ar putea fi revizuit anual, însă mărimea fondului de stimulare (probabil) nu ar trebui să depăşească fondul anual de salarizare.

Așa cum am propus anterior, urmează a fi extinsă baza de impozitare. În primul rând, rezultatele recensământului populației și locuințelor (ideea privind recensământul locuințelor și al proprietăților de pământ am propus în repetate rânduri conducerii, idee ce în final a fost acceptată, dar fără evidența pământului), fiindcă există persoane, care posedă mai multe locuințe și/sau case de locuit. De cele mai multe ori proprietarii respectivi nu pot justifica proveniența veniturilor corespunzătoare. Măcar prin impozite ar trebui ca parțial să restituie o parte din banii respectivi însușiți ilegal. Ideea generală aici constă în a plăti impozite ordinare pentru prima casă, respectiv sporite începând cu cea de-a doua (inclusv cele înregistrate pe rude)[18].

Considerăm argumentat întroducerea principiului „vinovăției" atunci, când este stabilită în mod evident lipsa legăturii reale dintre venituri și avere. Principiul actual al „nevinovăției" este unul al hoției, al prostiei. Efectiv organele de stat încurajează delapidările, economia tenebră etc. Evident că este dificil, ca decidenții să voteze impotriva lor, dar aceasta ne demonstrează că problema este generată de reprezentanții puterii existente. Nu statul trebuie să dovedească hoțului că acesta-i hoț, ci invers, hoțul să demonstreze într-un termen rezonabil, că el nu-i hoț.

Atragem atenția, că în lumea civilizată rolul impozitelor percepute de la imobile este cu mult mai semnificativ, decât la noi.

În acest context menționăm, că este necesară reviziunea scării impozitelor, având în vedere o diferențiere mai mare (a scării) în funcție de venituri. În primul rând, rata maximă de impozitare urmează a fi majorată. Argumente pot fi mai multe. Voi prezenta doar unul macroeconomic. În țările UE, alte state dezvoltate (în total cca. 35 țări ale lumii pot fi considerate ca fiind dezvoltate) există un raport dintre veniturile bugetare și PIB de peste 40%. La noi acest raport este mai mic. Fiindcă principala componentă a veniturilor bugetare reprezintă impozitele, aceasta ne indică că mărimile ratelor lor urmează a fi majorate.

O problemă majoră reprezintă transparența intrărilor și utilizării banilor europeni (granturilor), mai ales în contextul faptului, că R.Moldova este cea mai finanțată din spațiul non-UE (per capita). Lipsa de transparență decentă nu doar contribuie la fraudări brutale financiare, dar și la pierderea încrederii populației în orientarea (declarată) spre integrarea în UE.

Considerăm, că veniturile persoanelor angajate în diverse structuri internaționale (USAID, GTZ etc.) de asemenea ar trebui, dacă nu impozitate, măcar supuse unor defalcări în fondul social. În caz contrar, aceștia vor avea probleme odată cu ieșirea la pensie. Ar fi rațional, ca lista persoanelor neplătitoare de impozite (de la o anumită sumă în sus) să fie transmisă poliției de frontieră pentru a limita circulația respectivă (vizite peste hotare).

În material au fost abordate doar o parte de subiecte referitoare la sectorul financiar. Aplicarea, chiar și parțială a propunerilor expuse, ar permite într-un termen destul de scurt să ameliorăm situația economică generală, să majorăm veniturile și nivelul de trai al populației, să transformăm RM într-un stat mai atractiv.

Bibliografie:

1. 15 judecători reținuți după doi ani și jumătate de tăcere. - „Ziarul de Gardă", nr. 35 (584) din 22 septembrie 2016.
2. Mihai Patraș. Despre necesitatea urgentă de revizuire a mărimii pensiilor în RM și despre Legea veniturilor garantate/ Materialele Conferinței științifice internaționale „Priorități strategice de modernizare inovațională a economiei Republicii Moldova și politici de dezvoltare durabilă la nivel mondial". Ediția a X-a. USM, 30-31 octombrie 2015 (pp. 44-47).
3. Ziarul de Gardă, noiembrie 2016.
4. Jurnal de Chișinău, nr. 4/1511 din 3 februarie 2017.
5. Ziarul de Gardă, nr. 3, 27 ianuarie 2017.
6. Jurnal de Chișinău, 13 mai 2016.

[18] Alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016, precum și necesitatea efectuării unor modificări esențiale în jurisprudență (alegerea procurorului general pe baza de concurs etc.) au arătat clar că, de ex., mulți actuali demnitari și potențiali demnitari au până la 10 case/ imobile, posibil și mai multe.